

אוקטובר 2010

פגיעה בדמוקרטיה בלב הדמוקרטיה:

סקירה לקראת מושב החורף של הכנסת - אוקטובר 2010

מאת עו"ד דבי גילד-חיו

רקע

במהלך השנתיים האחרונות אנו מוטרדים יותר ויותר מהמגמות המרחיפות של הפגיעה בדמוקרטיה בישראל. מגמות אלו נסקרות בהרחבה במסגרת "דוח מצב הדמוקרטיה" שהאגודה לזכויות האזרח מפרסמת פרקים-פרקים מאז ראשית ספטמבר (למידע מפורט, ראו באתר www.democracy-project.org.il; שני הפרקים שפורסמו עד כה עסקו במערכת החינוך ובאקדמיה ובמעמדו של המיעוט הערבי בישראל. שלושת הפרקים העתידיים יעסקו בכנסת, בממשלה ובמערכת המשפט, בתקשורת חופשית, ובחופש הביטוי, המחאה והפעילות הפוליטית).

למרבה הדאגה, אחת הזירות המרכזיות לאיומים על הדמוקרטיה בישראל היא בית הנבחרים עצמו – לב הדמוקרטיה. לפיכך גיבשנו, לקראת פתיחת מושב הכנסת הקרוב, מסמך זה, הסוקר את ההיבטים המרכזיים במגמות האנטי דמוקרטיות בבית הנבחרים, עם דגש על חקיקה אנטי דמוקרטית. היבטים אלו כוללים הצעות חוק הפוגעות בזכויות יסוד שבבסיס הדמוקרטיה, ובראש ובראשונה חופש הביטוי, המחאה הפוליטית והשוויון בפני החוק; השתלחויות מילוליות ואפילו פיזיות במי שעמדתם במיעוט בכנסת, בעת הזאת¹; ניסיון לפגוע בפעילותם הלגיטימית והנחוצה של ארגוני זכויות אדם ושינוי חברתי ולעשות להם דה-לגיטימציה²; וניסיון לפגוע באקדמיה חופשית. כל אלה הם סימנים מדאיגים ביותר של הידרדרות המשטר הדמוקרטי בישראל.

פגיעה זו מתאפיינת בראש ובראשונה בניסיון להשתיק עמדות, דעות ו/או ביקורת ציבורית של מיעוטים חברתיים או פוליטיים; בניסיון לעשות דה-לגיטימציה ליריבים פוליטיים, לארגוני זכויות אדם ולמיעוטים; בניסיון להצר צעדיהם של מי שעמדותיהם ו/או פעילותיהם אינה עולה בקנה אחד עם זו שהרוב הפוליטי אינו חפץ ביקרה; בהצגת המיעוטים בחברה הישראלית כאויבי המדינה באופן גורף תוך מתן לגיטימציה לפגוע בזכויותיהם האזרחיות והפוליטיות.

התוצאה היא פגיעה בעקרונות היסוד של השיטה הדמוקרטית בישראל: פגיעה מתמשכת ומצטברת בחופש הביטוי, כבוד האדם והשוויון; פגיעה באפשרות לקיים פלורליזם של דעות, מחשבות ועמדות; פגיעה בחופש מחאה והתאגדות; ופגיעה בלגיטימציה של קיומם של מכלול עמדות ודעות. אנו מוצאים מציאות גוברת של עריצות של הרב כלפי המיעוט, לרבות המיעוטים החברתיים, הפוליטיים והלאומיים, ופגיעה בזכויות המיעוטים הללו כולם.

¹ ראו [מכתבנו מיום 6.6.10 ליו"ר הכנסת](#) על הדיון בכנסת בעקבות אירועי המשט וכך [תשובתנו מיום 10.6.10](#)

² ראו [מכתבנו מיום 1.2.10 לנשיא, לרוה"מ וליו"ר הכנסת](#) בנושא דה לגיטימציה לארגוני זכויות אדם

יש לציין, כי ההתרחשויות הללו קורות על רקע של מציאות חברתית ופוליטית, שגם אם אינה חדשה, היא תמיד טעונה מאד, ולעיתים אף קשה ביותר (במהלך השנתיים האחרונות היינו עדים למציאות של המשך הכיבוש על כל המשתמע מכך, הירי על ישובי הדרום והמלחמה בעזה, אירועי המשט, אירועי טרור ועוד). עם זאת, אנו סבורים, כי השימוש הנעשה בדגל "הדמוקרטיה המתגוננת" בכל פעם שמבקשים לפגוע בזכויותיהם של קבוצות מיעוט בדמוקרטיה (בין עם אתנית, חברתית או פוליטית), אינו הופך את התהליך לגיטימי וצודק. התהליך הבלתי מבוקר והנחפז לו אנו עדים, עלול להביא בסופו של דבר להרס השיטה כולה. אנו סבורים, כי ההגנה על המדינה ועל הדמוקרטיה צריכים להיעשות באופן מידתי וראוי, כאשר זכויות יסוד נשללות ומוגבלות אך ורק במקרים קיצוניים ביותר, כפי שמעוגן כבר כעת בחוק הישראלי. אין זה ראוי לתת לגיטימציה לשלילת זכויותיהם של מיעוטים פוליטיים כדבר שבשגרה.

הפעילות האנטי דמוקרטית מתבצעת תוך שימוש בכלים שונים. אך מטרידה במיוחד העובדה, כי חלק ניכר ממנה נעשה תוך שימוש בכלים פרלמנטאריים לגיטימיים לכאורה, ובראש ובראשונה החקיקה. במהלך השנים האחרונות נחשפנו להתבטאויות חריפות וחסרות תקדים של בכירים במערכת הפוליטית כנגד ארגוני זכויות אדם, ארגונים פוליטיים ומיעוטים, ולפעילות מגוונת להצרת צעדיהם. במקביל ראינו ייזום וקידום, או ניסיונות לקידום, של שורה ארוכה של יוזמות חקיקה שפוגעות באופן ברור בדמוקרטיה הישראלית ובזכויותיהם, עמדותיהם ומעמדם של מי שאינם נמנה עם הרב הפוליטי בעת הזאת.

יש לזכור, כי אמירות ו/או פעילות של בכירים במערכת הפוליטית בישראל, ובאופן מיוחד כאלה הבאים מתוך הכנסת, שמהווה סמל לדמוקרטיה הישראלית ולהגנה עליה, יש השלכות מרחיקות לכת על הציבור הישראלי ועל עמדותיו והתייחסותו לדמוקרטיה, לזכויות אדם, לקבוצות מיעוט פוליטי, חברתי או אתני ועוד. סקרים שונים שפורסמו במהלך השנתיים הללו בכלי התקשורת מלמדים, כי בציבור הישראלי, וביתר שאת בקרב בני נוער בישראל, קיימות רמות גבוהות של עמדות לא דמוקרטיות ושל גזענות.³

לקראת מושב הכנסת אוקטובר 2010

במחצית חודש אוקטובר יפתח מושב החורף של הכנסת ה-18. לקראת פתיחת המושב, אנו מבקשים להתריע מפני המשך המגמה המדאיגה של הפגיעה בדמוקרטיה הישראלית, ע"י המשך הקידום של יוזמות חקיקה אנטי דמוקרטיות, וכן בדרך של קבלת החלטות והתנהגות אנטי דמוקרטית בכנסת, שכן הכנסת שימשה לעיתים לאחרונה גם במה לשיח פוגעני ואנטי דמוקרטי, הן במליאה והן בוועדות.

בתום מושב הקיץ האחרון, ביולי 2010, שלחנו מכתב לראש הממשלה וליו"ר הכנסת, בו התרענו על המגמה המדאיגה של פגיעה בדמוקרטיה. המכתב הבהיר את תפקידה החשוב של הכנסת בשמירה על הדמוקרטיה, וקרא לרוה"מ וליו"ר הכנסת לפעול להפסקת המגמה.⁴

³ ראו למשל כאן: <http://www.news1.co.il/uploadFiles/706295192241669.ppt>

⁴ ראו [מכתבנו מיום 21.7.10](#)

במסגרת המכתב האמור, הובאה רשימה של יוזמות חקיקה שמקודמות בכנסת להמחשת המגמה המדאיגה. בנקודת זמן זו, לקראת פתיחת מושב הכנסת, אנו מבקשים לעדכן בנוגע ליוזמות חקיקה אלו, שחלקן לא קודמו בשעה שאחרות - כן.

ראשית, נפרט את אלו מהצעות החוק שפורטו במכתב האמור, וכן גם הצעות חדשות שהונחו מאז, שנדחו על ידי הממשלה בועדת השרים לחקיקה, ולכן לא קודמו, או שלא קודמו עדיין בכלל (כנראה בהעדר הסכמה), כמפורט להלן (כמו כן, אנו מפרטים בחלק זה בסקירה גם את הצעת החוק שכבר חוקקה, ולפיכך, כמובן, לא יימשך הדיון בה במושב הקרוב):

1. **הצ"ח הצהרת נאמנות לח"כים (דוד רותם)** – לפיה ידרשו הח"כים להצהיר נאמנות למדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, לחוקיה, לסמליה ולהמנון שלה. המדובר בהצ"ח שעניינה לעשות דה-לגיטימציה ואף להדיר בפועל קבוצות מיעוטים בישראל מלקחת חלק בדמוקרטיה הישראלית. **סטאטוס**: לא קודם בהעדר הסכמת הקואליציה.
2. **הצ"ח בג"ץ לא יוכל לדון בנושא חוק האזרחות (דוד רותם + 44 ח"כים נוספים)** – המדובר בחוק עוקף בג"ץ שנולד בעקבות דיוני בג"ץ על חוק האזרחות, למרות שבג"ץ טרם פסל חוק זה אך מחשש, כנראה, שיעשה כן בעתיד. **סטאטוס**: לא קודם בהעדר הסכמת קואליציה.
3. **הצ"ח להקמת בימ"ש לחוקה (דוד רותם)** – שמטרתה להגביל את בית המשפט העליון. יוזכר, כי במשטר דמוקרטי, שבו הפרדת רשויות, תפקידו של בימ"ש להבטיח שמירה על שלטון החוק ואף להגן על פגיעה בזכויות אדם בכלל, ובהפרת זכויות חוקתית בפרט, לרבות באמצעות חקיקה. הריקון המוצע בשורה של חוקים לסמכויותיו של בג"ץ – מהווה פגיעה קשה בעקרון הפרדת הרשויות ובהגנה על זכויות אדם והשיטה הדמוקרטית. **סטאטוס**: לא קודם.
4. **שורה של הצ"ח ממשלתיות שמטרתן להצר צעדי האופוזיציה בכנסת** – שבעה ח"כים יוכלו לפרוש ולהקים סיעה עצמאית במקום שלישי; העלאת הרוב הנדרש להצ"ח תקציביות ל-55; אחרי אי אמון – אם המועמד החדש לא יצליח להרכיב ממשלה, תחזור הממשלה שנפלה לכהן; שר יוכל לפרוש מהכנסת ובמקומו ייכנס ח"כ נוסף מהרשימה. **סטאטוס**: עבר קריאה ראשונה. לא נראה שיש כוונה כרגע לקדמן.
5. **הצ"ח חנינה להתנתקות (ריבלין ואחרים)** – על אף שחקיקה המקלה עם מי שמימשו זכותם למחאה פוליטית היא מבורכת באופן עקרוני, הרי שהצ"ח זו בעייתית בהיותה מפלה בין פעילים פוליטיים ואידיאולוגיים מקבוצות שונות. במקום לקדם עקרונות כלליים להקלה עם פעילות ומחאה פוליטיים, החקיקה הזו קודמה ע"י הרוב הפוליטי הנוכחי בכנסת לטובת האוכלוסייה שאותה הם מייצגים בציבור הרחב, ולטובתה בלבד.⁵ **סטאטוס**: חוק זה התקבל וכעת מתנהלת עתירה בבג"ץ נגד אי השוויוניות שלו.
6. **הצ"ח הקולנוע** – לפיה כתנאי לקבל מימון ציבורי, יהא כל הצוות של הסרט חייב בהצהרת אמונים למדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, לסמליה וכיוצא"ב. המדובר בפגיעה בחופש הביטוי, חופש המחאה וכן בחופש האמנותי והיצירתי. ושוב – אך ורק של מחנה פוליטי, לאומי וחברתי אחד. **סטאטוס**: לא קודם.

⁵ ראו נייר העמדה של האגודה בעניין זה מיום 18.1.10

7. **הצ"ח העברת ח"כ מכהונתו (דני דנון)** – לפי ההצעה יוכלו 80 ח"כים להעביר ח"כ מכהונתו אם שלל קיומה של המדינה כיהודית ודמוקרטית, הסית לגזענות, תמך במאבק מזוין. **סטאטוס:** לא אושר ע"י הממשלה.

עם זאת, במושב הקרוב, צפוי שחלק אחר מהצעות החוק האנטי דמוקרטיות שהוחל בקידומו במושב הקודם יקודם הלאה בכנסת באופן אקטיבי. להלן רשימת החוקים שאנו צופים שיש סיכוי גדול שיקודמו במושב הקרוב, ואף שהם יאושרו בנוסח זה או אחר ויהפכו לחוק:

1. **הצ"ח הנכבה (אלכס מילר)** – לפיה מי שיציין את הנכבה כיום אבל על הקמת מדינת ישראל – יאסר. ההצעה זכתה לתמיכת ממשלה אך בעקבות לחץ ציבורי הוסכם על נוסח חלופי – לפיו יישלל מימון ציבורי ממוסדות שיצוין אצלם יום הנכבה. גם בגרסתו ה"מצומצמת", מדובר בחקיקה הפוגעת קשות בחופש הביטוי, כאשר עמדה פוליטית מסוימת נאסרת ע"י הרוב הפוליטי. **סטאטוס:** הצ"ח עברה בקריאה ראשונה וצפויה לחזור לוועדת חוקה להכנה לקריאה שנייה-שלישית.

2. **הצ"ח איסור הסתה (זבולון אורלב)** – לפיה תתוקן עבירת ההסתה כך שמי שיפרסם קריאה השוללת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית – יאסר. המדובר בהרחבה של עברה פלילית שמטרתה להפליל ביטוי שאינו מקובל על קבוצה פוליטית מסוימת. **סטאטוס:** עבר קריאה טרומית. עשוי להגיע לוועדת חוקה להכנה לקריאה ראשונה.

3. **הצ"ח הצהרת נאמנות לאזרחות (דוד רותם)** – לפיה כל אזרח יהא חייב להצהיר נאמנות לישראל כמדינה יהודית, דמוקרטית וציונית, ולשרת שירות צבאי או לאומי. **סטאטוס:** ההצעה לא זכתה לתמיכת ממשלה. הצ"ח נדחתה ע"י ועדת שרים במאי 2010 אבל ביולי נעשה ניסיון להביאה לאישור הממשלה, ללא הצלחה. צפוי שיהיו ניסיונות נוספים לקדמה.

4. **הצ"ח ועדות קבלה לישובים (דוד רותם, ישראל חסון, שי חרמש)** – הצ"ח לפיה ועדות קבלה לישובים רשאיות לדחות מועמדים שאינם מתאימים "להשקפת היסוד של הישוב", או למרקם החברתי של הישוב ועוד. המדובר בהצ"ח שיש בה כדי להדיר בראש ובראשונה מיעוטים אתניים מישובים יהודיים, אך גם כדי להדיר כל מי שאינו שותף לעמדה, דת, השקפה פוליטית וכיוצ"ב של ועד הישוב.⁶ יצוין, כי לאגודה עתירה כנגד ועדות הקבלה התלויה ועומדת בבג"ץ. **סטאטוס:** הצ"ח עברה קריאה ראשונה וצפויה לחזור לדיון בוועדת חוקה להכנה לקריאה שנייה-שלישית.

5. **הצ"ח מימון ע"י ישות מדינית זרה (אלקין ואחרים)** – בהתאם להצ"ח (בנוסחה המקורי) על כל גוף או אדם המקבל תמיכה ממדינה זרה להירשם אצל רשם המפלגות, לדווח באופן מיידי על כל תמיכה, לסמן כל מסמך ולהצהיר בתחילת כל דבר שנאמר על ידו כי הוא נתמך ע"י מדינה זרה. הצ"ח כוללת גם עונשים חמורים. למעשה, מדובר בהצ"ח שמטרתה לעשות דה לגיטימציה ולפגוע בפעילות של ארגונים הנתמכים, בין השאר, ע"י תרומות שמגיעות ממדינות זרות. על אף שכבר קיימת חובה בחוק לפרט ולציין תרומות אלה, מוצעת כאן הרחבה של החקיקה והטלת חובות שמטרתן לסמן פעילות של ארגונים אזרחיים מסוימים כבלתי לגיטימית וחתרנית. בנוסף – המדובר בהצ"ח שתופסת רק פעילות אזרחית מסוימת,

⁶ ראו נייר העמדה של האגודה בעניין זה מיום 21.12.09

בדגש על פעילותם של ארגוני זכויות אדם, תוך הפלייתם והחשדתם במשתמע, ביחס לגופים או אנשים הנתמכים ע"י גורמים זרים מגוונים שאינם מדינות.⁷ יצוין, כי בהקשר של תרומות מישויות זרות נשלח מכתב על ידינו לשר החוץ לאחרונה המתריע מפני התערבות לא לגיטימית של המדינה בקבלת תרומות כאלו ע"י ארגוני החברה האזרחית בישראל.⁸

סטאטוס: הצ"ח עברה הכנה לקריאה ראשונה בוועדה בנוסח מצומצם, וצפויה להיות מובאת להצבעה בקריאה ראשונה במליאה בנוסח זה, ולאחר מכן לחזור לוועדה להכנה לקריאה שנייה-שלישית.

6. **הצ"ח ההסתננות (ממשלתית)** – בין השאר קובע חוק זה, כי מי שמסתנן דינו מאסר 5 או 7 שנים, לפי ארץ המוצא. וכך גם מי שמעניק לו סיוע! הצ"ח ממשיכה במגמה של דה-לגיטימציה לארגוני זכויות אדם וסיוע, כמו גם לפרטים, המסייעים לפליטים ומהגרי עבודה.

סטאטוס: הצ"ח נמשכה ע"י הממשלה, אך עיקריה אמורים לבוא לידי ביטוי בהצ"ח חדשה שמנוסחת בימים אלה במשרד המשפטים, למיטב ידיעתנו.⁹

7. **הצ"ח איסור הטלת חרם (אלקין ואח')** – לפי הצ"ח זו מי שיוזם, מקדם או מפרסם חומר שעשוי לשמש כבסיס מידע להטלת חרם – עובר עוולה נזיקית ועבירה פלילית והוא יחויב בפיצוי הנפגע כלכלית מהחרם, לרבות פיצוי מוסכם ללא הוכחת נזק של 30 אלף ש"ח. לגבי אזרח זר - תיאסר כניסתו לישראל למשך 10 שנים וניהול עסקים בישראל, ולגבי מדינה זרה – לא יועברו אליה כספים שחייבים לה מישראל, וניתן אף יהיה לפצות מתוכם את הנפגעים. גם היא לא תוכל לנהל עסקים בישראל. ואם לא די בכך - כל זה יחול רטרואקטיבית לשנה. המדובר שוב בהצ"ח שמפלה לרעה בעלי עמדות פוליטיות מסוימות בישראל, שהרוב הפוליטי מחוקק על מנת לנטרל את המיעוט הפוליטי המתנגד לעמדתו. מטרתו של החוק לפעול בראש ובראשונה נגד חרמות לגיטימיות של מוצרי ההתנחלויות, ובתוך כך פוגע באופן קשה בכלי מחאה בלתי אליים, חוקי ולגיטימי, המקובל בעולם כולו (וגם בישראל), וזאת תוך פגיעה בחופש ביטוי, מחאה והתאגדות של אזרחי המדינה.¹⁰ **סטאטוס:** הצ"ח עברה קריאה טרומית ואמורה להידון בוועדת החוקה בתחילת המושב להכנה לקריאה ראשונה. יצוין, כי בוועדת השרים לחקיקה לא אושרו הסעיפים הנוגעים לאזרחים ומדינות זרות, כנראה מטעמים של יחסי חוץ, וכן לא הסעיף הרטרואקטיבי.

8. **הצ"ח שלילת אזרחות של מי שהורשע בטרור או ריגול (דוד רותם)** – המדובר בהצ"ח שפוגעת בזכויות יסוד של אזרחי המדינה, באשר כאשר נשללת האזרחות (זכות יסוד לכשעצמה), גוררת שלילת הזכות גם פגיעה בשורה ארוכה של זכויות יסוד הנגזרים ממנה. כל זאת כאשר בחוק הפלילי קבועים כלים להתמודד עם מי שהורשעו בטרור או ריגול.¹¹

סטאטוס: הצ"ח נדונה בוועדת הפנים וצפויה להמשיך להידון בה להכנה לקריאה ראשונה.

⁷ ראו נייר העמדה של האגודה בעניין זה מיום 9.8.10

⁸ ראו מכתב האגודה לשר החוץ מיום 1.9.10

⁹ ראו נייר העמדה של האגודה בעניין זה מיום 4.6.08

¹⁰ ראו נייר העמדה של האגודה בעניין זה מיום 7.9.10

¹¹ ראו נייר העמדה של האגודה בעניין זה מיום 4.7.10

לני"ל יש להוסיף שתי הצעות חוק נוספות שהונחו במהלך החודשים האחרונים ועשויות להיות מקודמות במהלך המושב הקרוב:

1. הצ"ח העמותות (איסור תביעות בחו"ל נגד פוליטיקאים או קצינים) – לפיה לא יינתן אישור להקמת עמותה, או לחילופין תיסגר עמותה, שעוסקת בתביעות של בכירים ישראלים בחו"ל.

2. הצ"ח איסור רעלה במקומות ציבור – לפיה לא ניתן יהיה לכסות הפנים בכל מקום ציבורי והעונש הוא של מאסר.

בנוסף, חשוב לציין את האווירה הקשה וחסרת הסובלנות בכנסת למיעוטים או לעמדות מיעוט. הדבר בא לידי ביטוי בדיונים בוועדות הכנסת ובמליאה, ובמושב האחרון באופן בולט במיוחד בדיון אחרי אירוע המשט שבו השתלחו ח"כים מילולית, ואף פיזית, בח"כ זועבי ובח"כים הערבים בכלל. ולאחר מכן, בדיונים לשלילת זכויותיה הפרלמנטאריה. יצוין, כי כנגד שלילת זכויות זו תלויה ועומדת עתירה בבג"ץ בטענה כי המדובר במעשה בלתי דמוקרטי.

לא צפוי שינוי של ממש באווירה זאת, ובודאי לא בתקופה טעונה זאת – על רקע שיחות עם הפלסטינים, אירועי טרור, ירי מעזה, הקפאת/אי הקפאת הבניה בשטחים וכיו"ב.

יש לציין, כי במענה למכתבנו מיולי 2010, השיב לנו יו"ר הכנסת כי אף דעתו אינה נוחה מחלק מהצעות החוק שבמכתב וכי הוא סבור ש"מדינת ישראל כמדינתנו של העם היהודי וכמדינה יהודית ודמוקרטית חזקה דיה ואינה זקוקה ל"חיזוקים" בדמות חלק מהצעות החוק הנזכרות בפנייתכם, שלדעתי, אף לעיתים שלא מתוך כוונה, מחלישים ולא מחזקים אותה"¹².

נושאים נוספים שעל סדר היום של הכנסת לקראת מושב אוקטובר 2010

בנוסף לטיפולנו בנושא של חקיקה הפוגעת ביסודות הדמוקרטיה, אנו מטפלים באופן שוטף בחקיקה הפוגעת בזכויות אדם בכל תחומי החיים.

במועד זה חשוב לציין במיוחד שני עניינים מרכזיים העומדים על הפרק שידונו במהלך המושב הקרוב ויש להם השלכה על זכויות אדם:

הרפורמה בתכנון ובניה – המדובר בחקיקתו של חוק תכנון ובניה חדש, שהשלכותיו מרחיקות לכת ומשפיעות על כל תחומי החיים של תושבי מדינת ישראל. לדעתנו, יש ברפורמה בנוסחה המוצע כדי לפגוע בשיתוף הציבור ובהגנה על האינטרסים הציבוריים. אנו פועלים, ביחד עם ארגונים נוספים, לשינוי ותיקון הרפורמה וכן להטמעת כלים אשר יבטיחו ייצוג הולם, שיתוף ציבור, ושקילת השיקולים והאינטרסים החברתיים השונים;

התקציב וחוק ההסדרים – במהלך החודשים הקרובים ידון וייסגר התקציב הדו-שנתי של ישראל לשנים 2011-2012. אנו סבורים שבמסגרת התקציב המוצע, ישנם החלטות ושינויי חקיקה רבים שיש בהם פגיעה בזכויות אדם במגוון תחומים. הכנו, בשם האגודה לזכויות האזרח ו/או בשיתוף עם ארגונים נוספים, מספר ניירות עמדה בנושאים אלו – פגיעה בנגישות למשפט; פגיעה בזכויות מובטלים ודורשי עבודה מקבלי קצבאות הכנסה; פגיעה בעובדים; פגיעה בזכות לדיוור של דיירי הדיוור הציבורי; ועוד.

¹² ראו מכתב יו"ר הכנסת מיום 3.8.10

- נושאים נוספים שאנו מטפלים בהם וצפויים להידון במהלך המושב הקרוב (דוגמאות בלבד) –
1. שורה ארוכה של הצעות חוק העוסקות בנושא הגירה ומעמד צפויות להידון במסגרת חוק ההסדרים, דיונים בממשלה על חוק ההגירה המתגבש, חוק מניעת הסתננות חדש ועוד.
  2. תיקון חוק שאנחנו יזמנו לחוק איסור אפליה במתן שירותים שלא יאפשר המשך הסלקציה במועדונים צפוי להידון להכנה לקריאה שנייה-שלישית בועדת הכלכלה;
  3. תיקון לחוק ביטוח בריאות ממלכתי לעדכון קבוע של סל התרופות שאנחנו שותפים ליוזמתו צפוי להידון בועדת עבודה לאישור רציפות אחרי שעבר בקריאה ראשונה בכנסת הקודמת;
  4. הצ"ח שאנחנו יזמנו בנושא תכנית חלופית לתכנית ויסקונסין צפויה להידון בועדת העבודה.

סיכום

המגמות האנטי-דמוקרטיות בכנסת גוברות, ולצערנו הצפי למושב החורף הוא המשך המגמות שאופיינו במושב הקודם. עם זאת, חשוב לציין כי לא כל הצעות החוק האנטי-דמוקרטיות קודמו; ומבין אלו שקודמו, היו כאלו שעברו שינויים משמעותיים שצמצמו את נזקן. כך, ייחודו של המושב היוצא הוא בהנחת התשתית לחקיקה האנטי דמוקרטית. מרביתם הגדול של תהליכי החקיקה בנוגע להצעות החוק האמורות לא הסתיימו; מבחינה זו, המושב הקרוב הוא שעת מבחן – אם במושב הקרוב יבשילו הצעות החוק האמורות ויהפכו לחוקים – ימומש הנזק הפוטנציאלי לדמוקרטיה; ואילו אם תשכיל הכנסת לרסן את עצמה ולהגן על הדמוקרטיה מפני עריצות הרוב, הרי שהיא תעמוד במבחן החשוב של חוסנה של הדמוקרטיה בבית הנבחרים.

לצד השאלה הקריטית האמורה – אילו מבין הצעות החוק האנטי-דמוקרטיות הרבות תהפוכנה לחוקים – ישנו ההיבט הנוסף, החינוכי-ציבורי: בין אם הצעות החוק האנטי-דמוקרטיות תבשלנה ובין אם לאו, כולן או מקצתן, הנזק הציבורי לדמוקרטיה משמעותי וחמור. הרוחות הנושבות מבית הנבחרים משפיעות על הציבור ומסייעות לקבע תודעה ציבורית של הציבור הערבי כחשוד מעצם היותו ערבי, של ארגוני ופעילי זכויות אדם כאויבי המדינה, ושל נורמות דמוקרטיות יסודיות כעניין שנתון לגחמות הרוב. הכנסת, בפעילותם של רבים מחבריה ופעמים רבות בתמיכתם של שרים מובילים בממשלה, מעניקה לציבור שיעורים פומביים באנטי-אזרחות ובפוסט-דמוקרטיה.

לפני סיום נבקש להביא את הדברים של יו"ר הכנסת, שנשא ב-3.8.10 בפני צוערים של משרד החוץ, כפי שצוטטו בעיתון הארץ: "ישנם חברי כנסת שבמעשיהם פונים אל רגשות הציבור, ואגב כך מדביקים לישראל תדמית עולמית של מדינת אפרטהייד... [חברי כנסת אלון] יוצרים שיח פסול בין יהודים וערבים בכנסת, שגם משליך על הקונפליקט הקיים ממילא בחברה הישראלית".¹³

אנו תקווה כי במושב הכנסת הקרוב ישכילו חברי הכנסת לשנות כיוון, ושאת מגמות עריצות הרוב הגוברות תחלפנה רוחות חדשות, אשר יחזירו את ערכי הדמוקרטיה המהותית והשמירה עליהם אל לב הדמוקרטיה. כך או כך, בין אם תשנה הכנסת כיוון ובין אם לאו – האגודה לזכויות האזרח

¹³ <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1182847.html>

תוסיף לעמוד על משמר ערכי הדמוקרטיה, לנטר את תהליכי החקיקה בכנסת ולעשות ככל אשר ביכולתנו לסייע בקידום ערכי השוויון, הצדק החברתי וזכויות האדם.